

XVIe Congrès de la Conférence des Cours constitutionnelles européennes
XVIth Congress of the Conference of European Constitutional Courts
XVI. Kongress der Konferenz der Europäischen Verfassungsgerichte
XVI Конгресс Конференции европейских конституционных судов

**Rapport national / National report / Landesbericht /
национальный доклад**

PRINCIPAUTÉ D'ANDORRE / PRINCIPALITY OF ANDORRA /
FÜRSTENTUM ANDORRA / КНЯЖЕСТВО АНДОРРА

The Constitutional Tribunal of the Principality of Andorra
Tribunal Constitucional del Principat d'Andorra

langue maternelle / native language /
Muttersprache / родной язык

XVI Congrés de la Conferència de Tribunals Constitucionals europeus de 2014

La cooperació entre els Tribunals Constitucionals a Europa – Situació actual i perspectives

Qüestionari per servir de base als informes nacionals

I. Els Tribunals Constitucionals entre el dret constitucional i el dret europeu

1. El Tribunal Constitucional està vinculat per la llei a tenir en compte el dret europeu en l'exercici de les seves atribucions?

La Constitució andorrana, aprovada per referèndum popular el 14 de març de 1993 i vigent des del 4 de maig de 1993, integra la Declaració Universal dels Drets Humans, adoptada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 10 de desembre de 1948, en l'ordenament jurídic andorrà (article 5).

L'article 3 apartats 3 et 4 de la Constitució disposa:

“3. Andorra incorpora al seu ordenament els principis de dret internacional públic universalment reconeguts.

4. Els tractats i acords internacionals s'integren en l'ordenament jurídic a partir de la seva publicació en el Butlletí Oficial del Principat d'Andorra, i no poden ésser modificats o derogats per les lleis.”

L'article 3 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional precisa que el Tribunal Constitucional d'Andorra només està sotmès a la Constitució i a la seva Llei qualificada i, sempre ha interpretat que el Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals fa part de l'ordre jurídic andorrà, d'acord amb les disposicions de l'article 3.4 de la Constitució, tot i no ser una norma constitucional. Per tant, no hi està vinculat directament, si bé aquest Conveni s'utilitza com un element d'interpretació. (veg. la sentència del 12 de maig del 2000, recaiguda en la causa 2000-3-RE “*la invocació dels drets protegits per la Convenció europea per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals pugui pertànyer a la consideració de la jurisdicció ordinària, no*

correspon, en canvi, a l'àmbit jurídic d'aquest recurs d'empara constitucional. Les raons que avalen aquesta manca de pertinència són diverses: en primer lloc, perquè el nostre ordenament constitucional conté, sense cap mena de dubte, uns nivells de protecció dels drets constitucionals molt superiors i de més intensitat que els que ofereix la Convenció europea; en segon lloc, perquè els tractats i acords internacionals, malgrat ser reconeguts per la Constitució i integrats en l'ordenament jurídic intern (art. 3.4 de la Constitució), no són normes constitucionals, encara que puguin utilitzar-se com a elements d'interpretació; i, en tercer lloc i consegüentment, perquè els únics drets protegits pel recurs d'empara són aquells als quals la Constitució es refereix de manera expressa (art. 41.1 i 2)."

El Tribunal ho recorda sovint en les seves decisions (veg. per exemple la sentència del 15 de juliol del 2013, recaiguda en la causa 2013-6-RE: *"cal precisar d'entrada que, com hem declarat en nombroses ocasions, el Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals al·legat pel recurrent no consagra drets susceptibles de ser portats en empara davant aquest Tribunal Constitucional. Aquest Conveni i la doctrina del Tribunal Europeu dels Drets Humans han de ser emprats per tots els jutges i tribunals andorrans, inclòs el Tribunal Constitucional, per interpretar i aplicar els drets fonamentals susceptibles d'empara, consagrats a la Constitució andorrana, però només la vulneració d'aquests drets pot ser objecte d'enjudiciament per part del Tribunal Constitucional."*

En una causa en què es va demanar al Tribunal Constitucional de pronunciar-se en relació amb la conformitat de diversos articles del Codi de procediment penal al Conveni (sentència del 7 de setembre del 2010, recaiguda en la causa 2010-1, 2, 3 i 4-PI), el Tribunal Constitucional va precisar que era l'única institució competent per ser *"l'intendent suprem de la Constitució"*, d'acord amb l'article 95.1 de la Constitució i, per consegüent, que era el jutge de la constitucionalitat de les lleis però no de la seva convencionalitat.

2. Poden citar exemples de referència a les fonts de dret internacional per exemple

a) el Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals

Pel que fa a la durada raonable d'un procés, continguda en el dret a la jurisdicció de l'article 10 de la Constitució i l'article 6 del Conveni: la sentència del 14 de març del 2001, recaiguda en la causa 2000-17-RE, la sentència del 2 de desembre del 2004, recaiguda en

la causa 2004-9-RE, o també la sentència del 25 de maig del 2007, recaiguda en la causa 2007-2-RE: *El dret a un judici de durada raonable es formula constitucionalment com un concepte jurídic indeterminat, perquè el seu contingut (la durada “raonable” del procés) no està prefixat ni en termes temporals (durada) ni amb cànons precisos i determinats (“raonabilitat de la durada”). Aquesta durada, no obstant això, ha de ser mesurada d’acord amb uns criteris generals que, adaptant-se a la peculiaritat del cas concret, han de permetre obtenir aquest judici de “raonabilitat” que la Constitució exigeix i ha de poder determinar així si s’ha produït un retard no justificable en la tramitació corresponent de la causa. El bé o la finalitat jurídica protegida és l’obtenció una resolució judicial de la causa prompta i amb totes les garanties.*

És per això que en l’àmbit jurídic europeu (Tribunal Europeu dels Drets Humans) i en el dels Tribunals Constitucionals del nostre entorn s’han acceptat unànimement uns estàndards d’enjudiciament que permeten determinar quan ens trobem davant d’una durada excessiva, no justificada o no raonable dels processos. Aquests estàndards d’enjudiciament es refereixen a la naturalesa de la causa, a la seva complexitat, a la durada mitjana dels casos similars i, sobretot, al comportament o a l’actitud en el procés dels litigants i de les autoritats públiques, judicials o no judicials.”

La sentència del 7 de setembre del 2013, recaiguda en la causa 2013-19-RE en relació amb un *habeas corpus* cita de manera expressa els articles 5.2 et 6.3 del Conveni sobre els drets a la llibertat i a la seguretat i a un procés equitatiu que exigeixen que qualsevol persona detinguda o acusada sigui informada, en el termini més breu possible i en una llengua que compregui, els motius del seu arrest i dels fets que se li imputen, ja que el contingut d’aquests dos articles es troba igualment en l’ordenament andorrà ((article 9.1 de la Constitució i article 24 del Codi de procediment penal).

b) la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea,

Per exemple, en la sentència del 8 de juny del 2009, recaigut en la causa 2009-1-RE, el Tribunal Constitucional, per examinar el dret a la presumpció d’innocència contingut en l’article 10.2 de la Constitució, fa referència a l’article 48.1 de la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea que disposa que *“Qualsevol persona acusada d’una infracció penal és presumeix innocent fins que la seva culpabilitat hagi estat legalment establerta.”*

c) altres instruments de dret internacional vigents a nivell europeu,

També per definir el dret a la presumpció d'innocència, el Tribunal Constitucional cita implícitament en la mateixa resolució que acabem d'esmentar l'article 14-2 del Pacte internacional relatiu als drets civils i polítics que estableix que *“Qualsevol persona acusada d'una infracció és presumeix innocent fins que la seva culpabilitat hagi estat legalment establerta.”*

I, en la sentència del 15 de març del 2012, recaiguda en la causa 2011-24-RE, el Tribunal cita l'article 267 del Tractat sobre el funcionament de la Unió Europea pels seus països membres que disposa que en matèria de qüestions incidentals davant el Tribunal de Justícia de la Unió Europea preveu que la interposició de la qüestió correspon a les parts, i no al jutge principal, presentar els seus escrits davant el tribunal *ad hoc*.

d) altres instruments de dret internacional vigents a nivell internacional ?

La sentència del 2 d'abril del 2012, recaiguda en la causa 2011-37-RE, en relació amb l'interès superior de l'infant, el Tribunal Constitucional cita l'article 9 del Conveni de les Nacions Unides relatiu als drets de l'infant sobre el dret dels fills a mantenir relacions personals i contactes directes amb els seus pares.

3. El dret constitucional del vostre país conté disposicions que **imposen** la consideració de les decisions dels Tribunals europeus?

No, no les conté. Tanmateix, el Tribunal Constitucional andorrà coneix la jurisprudència d'aquests Tribunals i la té en compte.

La sentència del 14 de març del 2001, anteriorment citada, recaiguda en la causa 2000-17-RE: *“És per això que en l'àmbit jurídic europeu (Tribunal Europeu dels Drets Humans) i en el dels Tribunals Constitucionals del nostre entorn s'han acceptat unànimement uns estàndards d'enjudiciament que permeten determinar quan ens trobem davant d'una durada excessiva, no justificada o no raonable dels processos. Aquests estàndards d'enjudiciament es refereixen a la naturalesa de la causa, a la seva complexitat, a la*

durada mitjana dels casos similars i, sobretot, al comportament o a l'actitud en el procés dels litigants i de les autoritats públiques, judicials o no judicials.”

La sentència del 3 de desembre del 2008, recaiguda en la causa 2008-16-RE: *“En el moment de pronunciar-se sobre l'admissibilitat d'aquest recurs d'empara, el Tribunal Constitucional no ignorava, evidentment, que les disposicions literals dels articles 41 de la Constitució i 95 i 85 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional comportaven una decisió d'inadmissibilitat (...).*

Ara bé, cal tenir en compte l'esperit de les disposicions constitucionals i legislatives relatives a la causa, i cal aclarir-les per mitjà d'altres textos, tant de dret intern com, si s'escau, de dret internacional, sempre i quan tinguin una relació amb la causa examinada, per tal de no desatendre les solucions jurisprudencials existents que podrien eventualment concernir-lo.”

4. De quina manera la jurisprudència del Tribunal Constitucional ha estat influenciada **efectivament** per la jurisprudència dels Tribunals Europeus?

Certament està influenciada pel fet que els magistrats que componen el Tribunal Constitucional andorrà són sovint professors de dret dels països veïns (Espanya i França), i a vegades fins i tot han estat membres d'altres Tribunals Constitucionals europeus i coneixen bé la seva jurisprudència.

Per exemple, la sentència del 8 de juny del 2009, recaiguda en la causa 2009-1-RE: *“La cancel·lació, sota la llum del dret comparat, sembla més propera a la figura que, per exemple, el dret penal francès preveu amb el terme “prescription”, d'acord amb la qual la pena prescrita es considera com executada, però sense que els fets que l'ha van motivar desapareguin i persisteixin malgrat la desaparició de les seves conseqüències jurídiques.”*

5. En les seves decisions, el Tribunal Constitucional fa referència de manera regular a la jurisprudència del Tribunal de Justícia de la Unió Europea i/o a la del Tribunal Europeu dels Drets Humans? Quins són els exemples més destacables?

Darrerament, el Tribunal Constitucional fa referència de manera freqüent a la jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans, si tenim en compte que els recurrents utilitzen i citen sovint com a argument per fonamentar la vulneració dels seus drets el Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals i la jurisprudència mateixa del Tribunal Europeu dels Drets Humans. El Tribunal Constitucional ha de donar resposta a aquests arguments, però recorda nogensmenys que el Conveni no és una norma constitucional i no pot substituir les disposicions de la Constitució andorrana, i que, com la jurisprudència del Tribunal Europeu, només és un criteri més d'interpretació d'aquesta Constitució (sentència del 7 de setembre del 2010, recaiguda en la causa 2010-1, 2, 3 i 4-PI).

Exemples:

La sentència del 12 de maig del 2000, recaiguda en la causa 2000-3-RE destaca que de la lectura atenta de l'article 10 de la Constitució i dels principis d'interpretació que s'acaben d'exposar, que el Tribunal Constitucional va declarar, per analogia amb la jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans, que la vulneració del dret a una durada raonable del procés vulnerava el dret a la jurisdicció.

La sentència del 25 de maig del 2007, recaigut en la causa 2007-2-RE *"Per a la formulació d'aquests criteris pot ser útil l'abundant i constant jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans sobre la fórmula idèntica de l'article 6 de la Convenció, fórmula que és a l'origen la que va ser utilitzada pel constituent andorrà l'any 1993. Per consegüent, com ja es va apuntar en la sentència esmentada del 2001, hem d'assenyalar que la complexitat de l'assumpte sotmès a judici, la conducta dels litigants i la mateixa actitud dels poders públics, entre els quals la de la justícia, són els criteris que cal tenir en compte per determinar, en cada cas, si la durada del procés és raonable o no. I s'ha de prendre com a punt de referència tot el procés, des del començament fins a l'acabament (p. ex. STEDH del 29 de maig de 1986), incloent-hi fins i tot la determinació de les costes (STEDH del 23 de setembre de 1997), i també cal prestar una atenció especial a la suspensió injustificada*

de l'execució (STEDH del 28 de juliol de 1999), ja que és l'execució de la sentència la que en darrer terme satisfà la pretensió del recurrent.”

O també exemples més recents, les sentències del 7 de setembre del 2013, recaigudes en les causes 2013-4 i 8-RE i 2013-19-RE, sobre el dret a la llibertat i el dret a estar correctament informat dels motius de l'acusació.

6) Podeu citar exemples on hi hagi hagut divergències entre la jurisprudència del vostre Tribunal Constitucional i la dels Tribunals Europeus?

El Tribunal Europeu dels Drets Humans a condemnat Andorra 3 vegades:

- La primera, en la causa Pla et Puncernau (resolució del TEDH del 13 de juliol del 2004) relativa al dret de successió d'un fill adoptiu ja que no podia ser considerat com “*un fill nascut d'un matrimoni legítim i canònic*” d'acord amb les estipulacions del testament en litigi. El Tribunal Constitucional havia fet prevaler el principi de la llibertat de testar, com a una manifestació del principi general de la llibertat civil, i el Tribunal Europeu va declarar que s'havia vulnerat l'article 14 del Conveni (prohibició de la discriminació) combinat amb l'article 8 (respecte del dret a la vida privada).

- La segona, en la causa Vidal Escoll et Guillan Gonzalez (resolució del TEDH del 29 de juliol del 2008), el Tribunal Constitucional va considerar que les expropiacions als recurrents havien tingut l'efecte de transformar el dret d'aquests recurrents a obtenir l'enderrocament de la part afectada dels immobles en litigi en un dret a ser indemnitzats i, per tant, de fer desaparèixer l'objecte de la seva demanda d'execució de la sentència del 28 de maig del 2003 del Tribunal Superior de Justícia. El Tribunal Europeu va manifestar que des del 28 de maig del 2003, el Comú hagués hagut de prendre les mesures necessàries per adaptar-se a la decisió judicial. Ara bé, les decisions de justícia favorables als recurrents van estar desproveïdes del seu abast per la regularització posterior de la situació dels immobles en litigi a través de l'expropiació d'una part de la propietat de cada recurrent. Altrament, el Tribunal europeu va considerar que la decisió d'expropiar les propietats dels recurrents no podia considerar-se com una situació excepcional tendint a justificar la no execució d'una sentència ferma. A més, va destacar que el Govern andorrà

no havia demostrat que els recurrents s'havien beneficiat de la indemnització prevista i, per tant, que s'havia vulnerat l'article 6.1 del Conveni.

- La tercera, en la causa Ute Saur-Vallnet (resolució del TEDH del 29 de maig del 2012), en relació amb la manca d'esgotament de les vies de recurs internes, el Tribunal Constitucional havia declarat la inadmissibilitat a tràmit d'aquest recurs i indicava que la societat recurrent no podia fer valer cap "fet nou", la situació del magistrat (que es volia impugnar) era un fet objectiu i públic des de feia anys i la societat recurrent no havia acreditat que no n'havia efectivament tingut coneixement fins el dia que va presentar la seva demanda. En canvi el Tribunal europeu va decidir que "*la interpretació particularment estricte dutes a terme per la Sala Administrativa del Tribunal Superior de Justícia i pel Tribunal Constitucional d'una norma de procediment va impedir la possibilitat que la societat recurrent fes examinar el seu recurs en nul·litat d'actuacions.*"

7) Com a conseqüència d'aquesta presa en consideració pel Tribunal Constitucional del vostre país, altres tribunals nacionals tenen igualment en compte la jurisprudència dels Tribunals europeus?

Sense cap mena de dubte les jurisdiccions ordinàries tenen en compte tant la jurisprudència del nostre Tribunal com la dels altres Tribunals europeus, en tant que criteris d'interpretació de les disposicions legislatives i constitucionals.

8) En la jurisprudència dels Tribunals europeus existeixen resolucions en què es pugui reconèixer la influència de la jurisprudència dels Tribunals Constitucionals nacionals ?

No estem en mesura de contestar a aquesta pregunta. En qualsevol cas no ens consta.

II. La influència recíproca dels Tribunals Constitucionals

1.El Tribunal Constitucional fa referència en les seves resolucions a la jurisprudència d'altres Tribunals Constitucionals (europeus o no europeus)?

El Tribunal Constitucional andorrà cita a vegades la jurisprudència d'altres Tribunals Constitucionals, però no és freqüent, tot i que indirectament se'n veu influenciat.

Per exemple podem citar la sentència del 3 d'abril de 1995, recaiguda en la causa 95-1-PI relativa a l'afiliació obligatòria a la Cambra de Comerç i Indústria en què cita una sentència del Tribunal Constitucional alemany i una altra del Tribunal Constitucional espanyol.

Així mateix, la sentència del 7 de setembre del 2010, recaiguda en la causa 2010-1, 2, 3 i 4-PI: *“El Tribunal Constitucional ha fet seu, en certa manera, el principi d'interpretació contingut en l'article 10.2 de la Constitució espanyola d'acord amb el qual “Les normes relatives als drets fonamentals i a les llibertats reconegudes per la Constitució s'han d'interpretar conformement a la Declaració Universal dels Drets Humans i als tractats i als acords internacionals en la matèria ratificats per Espanya.”*

Nogensmenys, es desprèn de la jurisprudència d'altres tribunals constitucionals (Itàlia, Alemanya o França, p. ex.), que les disposicions dels tractats internacionals i, en particular, el Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals, no tenen valor constitucional, però que poden ser emprades per les jurisdiccions nacionals com a criteri per interpretar la Constitució.

Podem citar una jurisprudència molt precisa amb el cas del Tribunal Constitucional Federal alemany que va declarar que el Conveni, tal com està interpretat pel Tribunal Europeu dels Drets Humans, pot servir de guia a les jurisdiccions alemanyes sempre que els drets fonamentals que en derivin siguin al menys tan protectors com els continguts en la Llei Fonamental (causa Görgülü, del 14 d'octubre del 2004, 2bVR, 148/04).

Només en cas que la Constitució d'un país assimili el Conveni a una norma constitucional, aquest pot ser considerat com integrat, segons l'expressió andorrana, a “la norma suprema” nacional. Aquesta situació no és freqüent, es dona en casos aïllats com per exemple el cas d'Àustria.”

2. Si és el cas, el Tribunal Constitucional té tendència a referir-se en primer lloc a resolucions que provenen de països amb el mateix idioma?

El Tribunal Constitucional no cita sovint la jurisprudència d'altres Tribunals, tanmateix si es té en compte de la proximitat, de l'idioma i sobretot del fet que la nostra Constitució s'assembla força a la Constitució espanyola, es pot considerar que la jurisprudència del Tribunal Constitucional és aquella que es cita de manera més freqüent.

3. En quins àmbits del dret (dret civil, dret penal, dret públic) el Tribunal Constitucional fa referència a la jurisprudència d'altres Tribunals Constitucionals europeus o no europeus?

El Tribunal Constitucional a fet referència s'ha referit a la jurisprudència d'altres Tribunals Constitucionals en quasi tots els àmbits :

Exemples:

- administratiu: sentència del 3 d'abril de 1995, causa 95-1-PI o del 15 de març del 2012, causa 2011-24-RE.
- penal: sentència del 7 de setembre del 2010, causa 2010-1, 2, 3 i 4-RE.
- civil: aute del 8 de gener de 1996, causa 95-1-DP.

4. Es pot constatar una influència de les resolucions del vostre Tribunal Constitucional sobre la jurisprudència de Tribunals Constitucionals estrangers?

Andorra és un país petit i el seu Tribunal Constitucional no coneix d'una gran quantitat de recursos, de manera freqüent ha d'examinar recursos d'empara on els drets més al·legats són els drets continguts en l'article 10 de la constitució sobre el dret a la jurisdicció, la durada raonable d'un procediment o el dret d'accés al jutge. Per consegüent, el nostre Tribunal no és una gran font de jurisprudència constitucional pels altres Tribunals Constitucionals, ni pel altres Tribunals europeus. A més, les sentències i les resolucions estan publicades en català i no estan traduïdes ni a l'anglès ni al francès, cosa que complica el seu coneixement per part dels altres Tribunals.

5. Hi han més formes de cooperació altres que la recepció recíproca de jurisprudència?

La recepció recíproca de jurisprudència és un mitjà de cooperació, però també el fet de participar i d'organitzar col·loquis, conferències o altres manifestacions, ja que es tracta d'intercanvis de coneixements jurisprudencials entre els magistrats constitucionals. Les secretaries dels Tribunals Constitucionals també estan en contacte i totes les qüestions o dubtes poden ser solventats mitjançant mail i la cooperació existeix evidentment entre ells.

III. La influència recíproca dels Tribunals europeus en relació amb la jurisprudència dels Tribunals Constitucionals.

1. El Dret de la Unió Europea o la jurisprudència del Tribunal de Justícia de la Unió Europea tal com està citada en la jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans exerceix una influència sobre la jurisprudència del vostre Tribunal Constitucional?

Certament.

2. Quina és la influència que la jurisprudència dels Tribunals Constitucionals nacionals pot tenir sobre les relacions entre el Tribunal Europeu dels Drets Humans i el Tribunal de Justícia de la Unió Europea?

La jurisprudència del Tribunal Constitucional andorrà no té segurament una gran influència

3. Les divergències entre la jurisprudència del TEDH d'una banda i la del TJUE d'altra banda tenen efectes en la jurisprudència del vostre Tribunal Constitucional?

No realment.